

ALICJA GŁĘBOCKA

Akademia Górniczo-Hutnicza

Wydział Humanistyczny

e-mail: alaglebocka@agh.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0001-7068-9665>

DOI: 10.34813/ptr4.2025.10

***Zostań przyjacielem Jehowy – lekcje wideo.* Animowane filmy Świadków Jehowy dla dzieci w świetle krytycznej analizy dyskursu**

Become Jehovah's friend – Video Lessons.

Animated films by Jehovah's Witnesses for children
in the light of critical discourse analysis

Abstract. This article presents the results of a critical discourse analysis of the animated film series *Become Jehovah's Friend – Video Lessons*, aimed at children and published by Jehovah's Witnesses on their official website. The research focuses on three main areas: children's obedience, rejection of secular elements in favor of complete devotion to religion, and the child's relationship with God. The findings indicate the promotion of a conservative, patriarchal family model in which obedience and hierarchy are fundamental values. The analysis reveals the organization's efforts to raise children in a spirit of submission to authorities (parents and God), while simultaneously building tension between "the world" and the religious community. The films construct an image of God as an omnipotent being whose love, however, is conditional and depends on following specific rules. The study shows how Jehovah's Witnesses use materials for children to strengthen a sense of uniqueness resulting from belonging to the only "true faith."

Keywords: Jehovah's Witnesses, animated film, critical discourse analysis

Wstęp

istotną rolę w historii powstania i ukształtowania doktryny Świadków Jehowy odegrały dwie postacie. Pierwszą z nich był Charles Taze Russell, amerykański kaznodzieja, który w latach 70. XIX wieku zainicjował działalność Ruchu Badaczy Pisma Świętego. Drugą kluczową postacią był Joseph Franklin Rutherford, który w 1931 r. przedstawił rezolucję zmieniającą nazwę nurtu na Świadkowie Jehowy, co podkreśliło odrębność grupy od innych ruchów badackich (Bielecki, 2018, s. 125). Świadkowie Jehowy określają siebie jako naśladowców jedynej formy chrystianizmu ustanowionej przez Jezusa, kontynuującej tradycję przyjętą przez apostołów¹ (jw.org, *W co wierzą Świadkowie Jehowy?*).

W Polsce pierwsi przedstawiciele ruchu Russella rozpoczęli działalność ewangelizacyjną na początku XX wieku, a w 1913 r. organizacja została zalegalizowana przez władze carskie w Warszawie (Grzywa, 2006, s. 224). Od II wojny światowej do 1989 r. wyznawcy napotykali liczne trudności, ograniczenia i prześladowania. Oficjalna rejestracja związku wyznaniowego Strażnica – Towarzystwo Biblijne i Traktatowe miała miejsce w 1989 r. (Grzywa, 2006, s. 225). W 2014 r. przyjęto obowiązującą do dziś nazwę: Świadkowie Jehowy w Polsce. Pod względem liczby członków związek ten zajmuje trzecie miejsce w Polsce, po Kościele katolickim (obrazdki łacińskim) i Kościele prawosławnym. Według danych Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 r. przynależność do Świadków Jehowy zadeklarowało ponad 108 tys. osób (GUS, 2024). Z kolei według oficjalnych danych organizacji w 2024 r. w działalności ewangelizacyjnej w Polsce uczestniczyło ponad 114 tys. osób zrzeszonych w 1267 zborach (jw.org, *Świadkowie Jehowy na całym świecie*). W jedynym obchodzonym przez Świadków Jehowy święcie – Pamiątce śmierci Jezusa – w 2024 r. w Polsce uczestniczyło ponad 181 tys. osób (jw.org, *Świadkowie Jehowy na całym świecie*).

Wspólnotę wyznaniową Świadków Jehowy cechuje silna centralizacja, hierarchiczność i zorganizowanie. Nauki obowiązujące wyznawców zazwyczaj są jednolite dla wiernych we wszystkich krajach i tłumaczone na języki narodowe (jw.org, *Świadkowie Jehowy na całym świecie*). Janusz Piegza zauważa, że wyznanie pod względem struktury przypomina korporację nastawioną na cele religijne (Piegza, 1994, s. 158). Nadzór nad działalnością ruchu sprawuje Ciało Kierownicze (Statut Świadków Jehowy w Polsce, 2014), którego siedziba mieści się w Warwick w stanie Nowy Jork. Przywódcy duchowi zachęcają do

¹ „Tradycja przyjęta przez apostołów” to określenie samoidentyfikacyjne używane przez Świadków Jehowy. Odnosi się ono do przekonania tej wspólnoty, że głoszone przez nią praktyki i nauczanie stanowią najwierniejszą kontynuację tego, co – w ich rozumieniu – ustanowił Jezus i przekazali apostołowie.

czerpania informacji jedynie z materiałów polecanych i udostępnianych przez organizację (jw.org, *Ufaj Jehowie i Jego Słowu*). Świadkowie Jehowy posługują się własnym przekładem Biblii – Pismem Świętym w przekładzie Nowego Świata oraz pismami stałymi: „Strażnicą” i „Przebudźcie się!” (Uchan, 2008, s. 381). Organizacja prowadzi także oficjalną stronę internetową, na której publikowane są artykuły zawierające nauki skierowane zarówno do wyznawców, jak i do osób zainteresowanych dołączeniem do grupy oraz działalnością religijną. Treści zamieszczone na stronie jw.org rozpatrują różne problemy, opierając się na interpretacji Biblii przyjętej przez Świadków Jehowy. Według strony internetowej: „Biblia udziela najlepszych rad w najważniejszych kwestiach życiowych. Rady te sprawdzają się już od setek lat” (jw.org, *Nauki biblijne*).

W niniejszym artykule przedstawione zostaną wyniki krytycznej analizy dyskursu dotyczącej treści wybranych filmów animowanych skierowanych do dzieci. Postawione pytania dotyczą porządku społecznego konstruowanego przez Świadków Jehowy, sposobu przekazywania informacji, strategii kontroli najmłodszych odbiorców i przedstawienia Boga oraz jego relacji z dzieckiem. Filmy składają się na serię *Zostań przyjacielem Jehowy – lekcje wideo* i pochodzą z polskiej strony jw.org. W opisie playlisty widnieje informacja, że filmy te „uczą dzieci ważnych lekcji z Biblii”. Podobnie jak inne treści publikowane na stronie Świadków Jehowy, filmy animowane nie są opatrzone informacją na temat autorstwa. Odcinki trwają zazwyczaj od kilku do kilkunastu minut. Każdy epizod stanowi samodzielną całość, a znajomość wcześniejszych odcinków nie jest konieczna do zrozumienia przekazu. Najczęściej odcinek rozpoczyna się od planszy z cytatem biblijnym, który jest motywem przewodnim danej historii. Głównymi bohaterami filmów z omawianej serii jest rodzeństwo – Zosia i Piotr oraz ich rodzice. W wielu odcinkach pojawiają się również inni członkowie wspólnoty, koledzy i koleżanki dzieci ze szkoły, a także osoby spoza wyznania.

Krytyczna analiza dyskursu

Koncepcja prezentowana m.in. przez Michaela Foucaulta koncentruje się na ujawnieniu mechanizmów kształtowania dyskursu, co staje się kwestią nadzrędną. Dyskurs konstytuuje władzę, a władza pełni nadzór nad dyskursem (Stasiuk-Krajewska, 2024, s. 15–16). Dopiero rozpoznanie powszechnie stosowanych zabiegów i mechanizmów kształtowania dyskursu pozwala dostrzec, które elementy rzeczywistości są eksponowane, a które marginalizowane. Odkrycie zawartych w tekstach relacji władzy i ideologii umożliwia „zdemaskowanie” ich wpływu na społeczeństwo. Ze względu na ścisłe powiązanie dyskursu z kontekstem społecznym i kulturowym jego analiza powinna uwzględniać

te aspekty. Relacja między społeczeństwem a dyskursem ma charakter dwukierunkowy – dyskurs kształtuje społeczeństwo, a społeczeństwo wpływa na jego formę i treść. Dzięki analizie dyskursu odbiorcy mogą dostrzec sposoby konstruowania rzeczywistości i odnosić się do nich w sposób krytyczny.

Kamilla Biskupska wyróżnia trzy wymiary dyskursu – zjawisko językowe, zdarzenie komunikacyjne oraz zdarzenie kulturowe. Pierwszy z nich określa jako językoznawczy, ponieważ koncentruje się on na formalnych cechach języka. Drugi, komunikacyjny, odnosi się do konkretnej wypowiedzi ustnej lub pisemnej na dany temat, a także definiowany jest „jako kategorie i reguły mówienia i dyskutowania” (Biskupska, 2014, s. 370). Trzeci wymiar, przyjęty jako wiodący w niniejszym artykule, to kulturowe rozumienie dyskursu, koncentrujące się na „poszukiwaniu przez badaczy wartości, norm czy – szerzej – istniejących w języku ram interpretacyjnych świata” (Biskupska, 2014, s. 370).

Analizując dyskurs, badacz skupia się nie tylko na analizie struktury językowej wybranego tekstu, ale także na odczytaniu znaczeń i konsekwencji badanych komunikatów. Tim Dant w książce pt. *Knowledge, Ideology and Discourse* podaje:

[...] język (razem z niewerbalnymi sposobami komunikowania się) więcej wyraża niż to, co (w swoim mniemaniu) mówią nadawcy. Interpretacja dyskursu to parcie dalej niż tylko zwykła treść wypowiedzi (Dant, 1991, za: Biskupska, 2014, s. 370).

Krytyczna analiza dyskursu (KAD) koncentruje się właśnie na wykraczaniu poza znaczenia językowe, dążąc do odkrycia stojących za nim zjawisk społecznych. Jej zadaniem jest „ujawnianie oraz czynienie bardziej zrozumiałym dla jednostek manifestowanej w języku relacji władzy, dominacji i kontroli” (Biskupska, 2014, s. 370). Norman Fairclough w pracy *Discourse and social change* podkreśla:

[...] krytyczne podejście różni się od podejścia niekrytycznego nie tylko sposobem opisu dyskursywnych procesów społecznych, ale także sposobem przedstawiania wpływu czynników zewnętrznych na dyskurs, zwłaszcza władzy i ideologii, oraz konstruktywnego wpływu dyskursu na społeczną tożsamość, relacje społeczne i system wiedzy oraz przekonań, który to wpływ nie pojawiał się we wcześniejszych badaniach nad uczestnikami dyskursu (Fairclough, 1992, za: Czech, 2010, s. 46).

Analiza

Zagadnienia podejmowane w analizowanych filmach dotyczą przede wszystkim znajomości podstaw wiary i treści Biblii oraz duchowego rozwoju dziecka. W procesie analizy wyodrębnione zostały trzy główne tematy: posłuszeństwo

dziecka, odrzucenie elementów świeckich na rzecz całkowitego oddania religii oraz relacja dziecka z Bogiem. W filmach z serii *Zostań przyjacielem Jehowy – lekcje wideo* pojawia się wiele treści kształtujących charakter oraz takich, które obrazują pochwalane i potępiane postawy u najmłodszych. Wspomniane obszary są ze sobą ściśle powiązane. Jak zauważają Małgorzata Cackowska i Mirosław Patalon:

Religia odgrywa bowiem niezwykle istotną rolę w życiu człowieka, może być jednak środkiem służącym zarówno duchowemu zniewoleniu, jak i uzdalnianiu do twórczego przechodzenia do dalszych etapów rozwoju (Cackowska, Patalon, 2009, s. 162).

Analiza treści zawartych w serii filmów animowanych wykazała, w jaki sposób kształtowane są postawy dziecka i jego percepcja świata.

Posłuszeństwo dziecka

W odcinkach z serii *Zostań przyjacielem Jehowy – lekcje wideo* często podkreślane jest posłuszeństwo dzieci wobec ojca i matki. Jeden z odcinków *Bądź posłuszny rodzicom* (jw.org, Lekcja 1) poświęcony jest bezpośrednio tej tematyce. Piotruś, jeden z głównych bohaterów serii, pomimo prośby matki wchodzi do domu w butach i brudzi podłogę. Sytuację tę dostrzega ojciec, który zadaje dziecku pytanie o to, co poczuje mama, gdy zobaczy zabrudzenia. W wyobraźni Piotrusia pojawia się zrozpaczona i zapłakana kobieta. Po posprzątaniu zabrudzeń ojciec mówi, że gdyby Piotruś posłuchał mamy, nie musiałby tego robić. Co istotne, przeprosiny za swoje zachowanie Piotruś kieruje do ojca, a nie do matki. Mężczyzna zwraca się do dziecka słowami: „Kiedy cię o coś prosimy, to dlatego że cię kochamy. Chcemy dla ciebie jak najlepiej” (jw.org, Lekcja 1), odnosząc te słowa do cytatu biblijnego, który wzmacnia i uprawomocnia autorytet rodziców. W kolejnej scenie Piotruś przypomina sobie słowa ojca i stosuje się do polecenia wydanego przez matkę, która chwali syna słowami: „Jestem dumna z takiego posłusznego syna” (jw.org, Lekcja 1).

W analizowanym filmie animowanym dzieci nie kwestionują zasad ustalonych przez rodziców. W innym z odcinków matka nie podważa decyzji podjętych przez ojca, nawet jeśli kolidują z jej własnymi planami. Pomimo obietnicy złożonej Zosi i Piotrusiowi matka bez dyskusji rezygnuje z zamiaru odwiedzenia placu zabaw, gdy ojciec przedstawia inny plan dnia (jw.org, Lekcja 37). W odcinku *Rodzice karcą, bo nas kochają* (jw.org, Lekcja 36) matka tłumaczy smutnemu synowi, że kara, którą otrzymał, wynika z miłości ojca i ma na celu skorygowanie jego postawy. Piotruś dochodzi do wniosku, że

ojciec napomina go tak, jak czyni to Jehowa. Dziecko pełne radości i zrozumienia podbiega do taty i przytula go, tłumacząc, że już wie, że karcenie wynika z ogromnej miłości, jaką darzy go ojciec.

W odcinku *Kradzież jest zła* (jw.org, Lekcja 4) mama tłumaczy Piotrusiowi, że przywłaszczenie sobie czyjejś rzeczy jest złe dlatego, że przez takie zachowanie nie będzie on przyjacielem Boga. Kobieta nie wspomina o innych konsekwencjach czy skutkach takiego zachowania chłopca, czyn jest przedstawiony jako zły, a motywacją do takiego myślenia staje się Biblia.

Bohaterowie analizowanych filmów są zachęcani do pracy nad swoim charakterem i nagradzani za odpowiednie postawy. Jedną z najważniejszych, silnie promowanych przez Świadków Jehowy cech jest posłuszeństwo, które przybiera niekiedy formę całkowitego podporządkowania. Od interpretacji Biblii dokonywanej przez duchowych przywódców Świadków Jehowy nie ma odstępstw, a tylko jej przestrzeganie może zapewnić przychyłność Boga. Wyznawcy powinni podążać za systemem moralnym wynikającym z interpretacji Biblii. Na posłuszeństwie wobec Biblii opiera się także moralność obowiązująca wśród Świadków Jehowy, co przyczynia się do uznania autorytetu Biblii już w najmłodszych latach życia.

Posłuszeństwo obowiązuje nie tylko wobec Biblii, ale także w relacjach z członkami rodziny. Promowana jest tradycyjna hierarchia, w której osoby niższe rangą w zborze powinny być podporządkowane zwierzchnikom, kobiety – mężczyznom, a dzieci – rodzicom. Spokój i szczęście gwarantowane są m.in. przez poddanie się i stosowanie do poleceń osób zajmujących wyższą pozycję w grupie. W omawianych filmach animowanych wzmocniana jest hierarchiczna struktura i autorytet mężczyzn.

Odrzucenie elementów świeckich na rzecz całkowitego oddania religii

W jednym z analizowanych odcinków serii *Zostań przyjacielem Jehowy – lekcje wideo* główna bohaterka Zosia doświadczyła złego traktowania przez inne dzieci. Dziewczynka nie zgłosiła tego problemu nauczycielom, lecz samotnie przeżywała trudne chwile i modliła się do Boga o pomoc. Nawet gdy podzieliła się tym problemem z rodzicami, ci nie podjęli konkretnych działań w celu zmiany sytuacji, tylko zapewnili dziewczynkę, że Jehowa naprawdę jej słucha i lepiej wie niż ona sama, czego potrzebuje. Matka i ojciec zachęcili Zosię do dalszej modlitwy i cierpliwego oczekiwania na reakcję Boga. Gdy Zosia postanowiła wyznaczyć granice i wyrazić sprzeciw wobec sposobu, w jaki jest traktowana, całą swoją odwagę przypisała modlitwie oraz sile od Jehowy

(jw.org, Lekcja 43). Podobną sytuację można zauważyć w odcinku *Imię Jehowa* (jw.org, Lekcja 23), w którym Piotruś zмага się z trudnościami w nauce czytania. Ojciec zapewnia go, że Jehowa może mu pomóc, jeśli tylko syn się pomodli. Sytuacja zostaje przyrównana do opowieści o Mojżeszu, o którym ojciec mówi „Był nieśmiały, ale Jehowa posłużył się nim, żeby rozdzielić Morze Czerwone” (jw.org, Lekcja 23). Bóg jest bowiem mocą sprawczą i może zapewnić sukces.

W odcinku *Bądź pokorny* (jw.org, Lekcja 29) Piotruś dowiaduje się od ojca, że mówienie o swoich dobrych stronach czy chwalenie się osiągnięciami jest niezgodne z zasadami biblijnymi. Wspomniane w odcinku „wynoszenie się ponad innych” jest zdaniem rodzica niebezpieczne i może skutkować wielkim zawodem w przeszłości. Przechwałki dzieci zostały porównane do nieposkromionej pychy ludzi budujących wieżę Babel, którzy zostali ukarani przez Boga.

W jednym z odcinków Zosia po powrocie ze szkoły opowiada swojej mamie o koleżance wychowywanej przez dwie mamy. Matka tłumaczy dziewczynce, że ludzie mają różne opinie na temat dobra i zła, jednak ostateczną odpowiedź można odnaleźć tylko w Biblii. W celu zilustrowania tego stanowiska podaje jej przykład pasażera samolotu – podobnie jak człowiek wnoszący niedozwolone przedmioty do samolotu nie zostanie wpuszczony na pokład, tak samo dwie kobiety żyjące razem nie będą miały wstępu do raju. Na zakończenie rozmowy matka zachęca Zosię do przekazania tych informacji swojej koleżance (jw.org, Lekcja 22).

Dzieci są zachęcane do otwartego mówienia o swojej wierze – przyjaciele Zosi i Piotrusia wiedzą, jaką religię wyznaje rodzeństwo (jw.org, Lekcja 40). Szerzenie religii i nauczania zasad wiary jest obowiązkiem Świadków Jehowy. W odcinku *Jehowa pomoże ci być odważnym* (jw.org, Lekcja 13) Zosia dochodzi do wniosku, że „chce opowiadać wszystkim w szkole o Jehowie” (jw.org, Lekcja 13). Najmłodszy są także zachęcany do dystrybuowania literatury religijnej wśród koleżanek i kolegów. W jednym z odcinków Zosia dowiaduje się, że jej koleżanka z klasy cierpi po stracie babci, i postanawia wręczyć jej książkę Świadków Jehowy zawierającą lekcje dla dzieci (jw.org, Lekcja 13). W kolejnych epizodach Zosia zaczyna regularnie spotykać się z koleżanką w celu przekazania jej religijnej „prawdy”.

W analizowanych filmach często pojawiają się zachęty do pozostania w środowisku Świadków Jehowy. Gdy Zosia chce dołączyć do szkolnego koła przyrodniczego, ponieważ czuje się samotna i dostrzega, że nie ma przyjaciół w swoim wieku, rodzice przedstawiają dziewczynce przypowieść biblijną. Po wysłuchaniu tej historii Zosia dochodzi do wniosku, że najlepszym wyborem przyjaciół będą ci należący do wspólnoty wyznaniowej, i decyduje się zrezygnować z dołączenia do koła, za co otrzymuje pochwały (jw.org, Lekcja 47).

W innym odcinku, zatytułowanym *Zawieraj nowe przyjaźnie* (jw.org, Lekcja 25), Zosia rozmawia ze starszą kobietą ze zboru i dochodzi do wniosku, że „dobry przyjaciel może być w każdym wieku, o ile kocha Jehowę” (jw.org, Lekcja 25). Chwalona jest hojność w przekazywaniu datków na rzecz zboru – Zosia decyduje się przeznaczyć pieniądze, które planowała wydać na lody, na zbiórkę wspierającą działalność wspólnoty (budowanie nowych sal spotkań czy drukowania prasy religijnej) (jw.org, Lekcja 19). Chęć zjedzenia przez Piotrusia urodzinowej babeczki kolegi ze szkoły² zostaje przyrównana do zdrady, jakiej dokonał wobec Jezusa św. Piotr (jw.org, Lekcja 40).

Z analizowanych filmów wyłania się przesłanie, że niemal wszystko jest darem od Jehowy. Bóg nie tylko stworzył świat, ale także nieustannie czuwa przy człowieku – każde dobro, które może spotkać człowieka, jest spowodowane przez Jehowę. Pomyślność może zostać zapewniona tylko przez utrzymywanie dobrych relacji z Bogiem. Na relacje te mogą wpłynąć wybory i zachowania prezentowane już w dzieciństwie. Podkreślona została zależność człowieka od Boga. Moce sprawcze człowieka i jego indywidualne wysiłki zostają odsunięte na dalszy plan. W analizowanych materiałach pojawia się wiele treści, które mogą prowadzić do obniżenia poczucia własnej wartości u dzieci. Dążenie do doskonalenia umiejętności i rozwijania zainteresowań akceptowane są głównie w kontekście rozwoju duchowego. Aktywności związane z rozwojem osobistym, takie jak zajęcia pozalekcyjne czy hobby, wydają się marginalizowane. Tym samym dzieci uczone są pokory, a ich pewność siebie zostaje stłumiona, co może prowadzić do braku odwagi w podejmowaniu własnych decyzji. Znamomości dzieci poza zbozem powinny zmierzać głównie do rozmów na temat wiary i szerzenia nauk religijnych. Ludzie spoza zboru nie są przedstawiani jako odpowiednie towarzystwo, a relacje z nimi mogą przynieść wiele szkód. Już od najmłodszych lat dziecko powinno być skupione na wspólnocie religijnej. Choć dzieci nie są jeszcze ochrzczone, a więc formalnie nie należą do zboru, od najmłodszych lat są zachęcane do wykorzystywania wolnego czasu na głoszenie – zarówno odwiedzania domów z rodzicami czy opiekunami (jw.org, Lekcja 5, Lekcja 16), ale także opowiadania o swojej wierze w szkole (jw.org, Lekcja 13). W serii *Zostań przyjacielem Jehowy – lekcje wideo* można zauważyć, jak wiele elementów życia jawiących się współcześnie jako świeckie (m.in. spędzanie wolnego czasu, hobby i pasje, obchodzenie urodzin) regulowane jest przez nauki religijne.

² Świadkowie Jehowy nie obchodzą urodzin, tłumacząc to tradycją biblijną (jw.org, *Dlaczego Świadkowie Jehowy nie obchodzą urodzin?*).

Relacja dziecka z Bogiem

W jednym z odcinków główny bohater przynosi do domu pożyczoną od kolegi zabawkę – figurkę czarodzieja. Zaniepokojona mama tłumaczy synowi, że czary są złe, lubi je szatan, a Jehowa nienawidzi. Mówi chłopcu, że zabawa takimi przedmiotami smuci Boga. Mama razem z Piotrusiem wyrzuca zabawkę pożyczoną od kolegi do śmieci i chwali syna, zapewniając, że Jehowa się cieszy i kocha dziecko za jego zachowanie (jw.org, Lekcja 2). Główni bohaterowie filmów – Piotruś i Zosia – wielokrotnie słyszą, że dobre, zgodne z Biblią zachowania cieszą Boga i sprawiają, że człowiek staje się jego przyjacielem, a złe, niezgodne z zaleceniami wyznania – smucą go. Należy postępować w konkretny, z góry ustalony sposób.

W serii *Zostań przyjacielem Jehowy – lekcje wideo* często przywoływany jest temat raju, w którym wszyscy Świadkowie Jehowy żyjący zgodnie z zasadami ustalonymi przez Boga będą żyć po śmierci i ponownym przyjsciu Jezusa. W odcinku *Wyobrażaj sobie raj* (jw.org, Lekcja 27) bohaterowie rozmawiają z rodzicami o tym, co chcieliby zobaczyć w raju. Przenoszą się w świat wyobraźni, w którym wizualizują sobie swoje życie po śmierci. Mama zapewnia Zosię, że „będą to piękne chwile” (jw.org, Lekcja 27). Tata dodaje, że „dobrze jest wyobrażać sobie raj” (jw.org, Lekcja 27), by cieszyć się nadzieją od Boga.

Odcinki i sytuacje omówione wcześniej wpływają także na relację dziecka z Bogiem. Bóg jest najwyższym autorytetem, ustalił zasady, których należy przestrzegać, by prowadzić szczęśliwe życie i zasłużyć na pośmiertną nagrodę, jaką jest życie w raju. Choć Bóg ukazywany jest jako istota wszechmogąca, to jego miłość ma charakter warunkowy. Jeśli dziecko postępuje zgodnie z zasadami wiary, Bóg jest jego przyjacielem, ale jeśli postąpi inaczej, niż określają to reguły przyjęte przez Świadków Jehowy, Bóg odczuwa zawód i smutek. Stwórca potrafi przebaczać, jednak nieposłuszeństwo wobec niego może prowadzić do kary. Przykładem ukazany w analizowanych materiałach dla dzieci są pierwsi ludzie – Adam i Ewa, których Bóg pozbawił możliwości życia w raju i skazał na trudną egzystencję oraz wygnanie za złamanie boskich praw.

Pomimo wyższości i potęgi, jaką posiada Bóg, jest on silnie antropomorfizowany. Często pojawia się temat przyjaźni z Bogiem, a także możliwość odczuwania przez niego emocji, takich jak smutek, radość i rozczerwanie postępowaniem ludzi. Przedstawiany obraz Boga jest złożony, ale można w nim dostrzec także sprzeczności. Bóg w serii *Zostań przyjacielem Jehowy – lekcje wideo* jest zdolny do nienawiści wobec ziemskich konceptów i przedmiotów, np. magii. Przyjmuje on cechy charakterystyczne dla przedstawienia starotestamentowego. Paradoks Boga jako sędziego oceniającego ludzkie postępowanie oraz Boga jako przyjaciela, ojca darzącego ludzi miłością, obecny w chrześci-

jaństwie, jest bardzo widoczny w dyskursie Świadków Jehowy. Obraz wyłaniający się z filmów animowanych ukazuje Boga jako istotę wymagającą, ale także taką, której dziecko może się obawiać. Wszystkie decyzje – od przyjęcia urodzinowej babeczki, przez wybór zabawek czy przyjaciół, po zaangażowanie w sprawy zboru i wspieranie wspólnoty – mogą determinować to, czy Bóg zapewni dziecku pomyślność w dalszym życiu i da mu szansę na szczęśliwe życie po śmierci, w raju. To właśnie Jehowie przypisywane jest całe dobro, jakie spotyka człowieka, co może prowadzić do przekonania, że osobiste decyzje i działania jednostki mają znikomy wpływ na jej los.

Zakończenie

Według Biskupskiej „KAD powstała na podstawie założenia, iż język stanowi medium, które zarówno odtwarza istniejący porządek społeczny, jak i go tworzy i umacnia” (Biskupska, 2024, s. 51). Analiza filmów animowanych opublikowanych na stronie jw.org, skierowanych do dzieci, pozwoliła odpowiedzieć na pytania dotyczące porządku społecznego konstruowanego przez Świadków Jehowy w tych produkcjach, a także przedstawić sposoby przekazywania informacji i strategie kontroli stosowane wobec najmłodszych odbiorców oraz odpowiedzieć na pytanie dotyczące sposobu przedstawienia Boga i tworzenia jego relacji z dzieckiem.

Według Świadków Jehowy podstawę wychowania posłusznego dziecka stanowi podporządkowanie wierze i Biblii. W przeciwieństwie do propagowanego dziś w kulturze Zachodu sposobu wychowywania dzieci, wśród Świadków Jehowy religia wiezie prym w tym względzie, a rodziny pozostają przy podejściu tradycyjnym czy konserwatywnym. Wynika to z różnic w aksjologii istniejących między liberalnym światem zachodnim a doktryną religijną analizowanej grupy. Wśród Świadków Jehowy Bóg przysłania wartości, takie jak wolność, ambicja czy wysoka samoocena, zaprzeczając tym samym duchowi kultury Zachodu. Zakazy i nakazy obowiązujące we wspólnocie dotyczą nie tylko kwestii ściśle religijnych, ale także niemal wszystkich świeckich aspektów życia, np. spędzania wolnego czasu.

Głównym celem wychowania dziecka jako posłusznego i gorliwego wyznawcy Jehowy jest dla rodziców zapewnienie mu przychylności Boga w życiu i drogi do raju po śmierci. Już od najmłodszych lat nagroda, jaka czeka człowieka po śmierci, stanowi kluczowy element w wychowaniu dziecka. Wszystkie podejmowane przez najmłodszych wysiłki są zatem podporządkowane obietnicy przyszłego życia w raju.

Przeprowadzona analiza wyraźnie wskazuje na propagowanie wśród dzieci określonych wartości i postaw, które mają zasadnicze znaczenie dla kształtowania się ich światopoglądu i tożsamości. Promowane schematy i wzorce zachowań są wielokrotnie powtarzane i utrwalane. Już od najmłodszych lat dzieci zobowiązane są do spełniania wymagań dotyczących uczestnictwa w zebraniach religijnych, głoszenia wiary oraz przestrzegania ustalonych reguł. W przeciwnym razie mogą spotkać się z zawodem i rozczarowaniem ze strony rodziców. Ich postawa ma bezpośredni wpływ nie tylko na emocje opiekunów, ale także – co często podkreślane jest w analizowanych materiałach – na ich relację z Bogiem. Stwórca, ukazany jako wszechmogący autorytet, przedstawiany jest dzieciom jako byt, którego akceptacja i miłość zależą od ich zachowania. Wszystko, co dobre, jest darem od Jehowy, człowiek traci część mocy sprawczej na rzecz Boga. Każda decyzja podjęta przez dziecko może być przyczyną niezadowolenia czy smutku stwórcy, o czym często przypominają rodzice głównych bohaterów.

Poczucie własnej wartości budowane jest głównie na wyjątkowości wychowania w „jedynej prawdziwej wierze”. Już od najmłodszych lat dzieci zapewniane są o swojej wyjątkowości, wynikającej z przynależności do wyznania Świadków Jehowy. Już kilkulatki mogą dowiedzieć się z filmów animowanych, że jeśli będą postępować zgodnie z zasadami religii, czeka na nich po śmierci życie wieczne w raju. Nagrody tej nie dostaną ludzie spoza wspólnoty. Wyróżnienie to nie tylko umacnia wizerunek religii Świadków Jehowy jako jedynej prawdziwej, ale także daje przyzwolenie na krytykowanie poglądów i stylów życia innych ludzi. Może to skutkować poczuciem konieczności należenia do wspólnoty w przyszłości – jeśli dana osoba zdecyduje się zrezygnować, straci główny element składający się na jej pewność siebie. Filmy animowane z serii *Zostań przyjacielem Jehowy – lekcje wideo* stanowią jedno z narzędzi wychowywania kolejnych pokoleń w sposób prowadzący do umacniania wspólnoty wyznaniowej. W materiałach przeznaczonych dla dzieci Świadkowie Jehowy już od najmłodszych lat świadomie i konsekwentnie budują napięcie wobec „świata”, obejmującego wszystkich i wszystko, co nie jest zgodne z ich wierzeniami i naukami.

Świadkowie Jehowy sytuują się w tradycji rygorystycznego chrześcijaństwa. Współcześnie ten szczególny typ religijności, skupiony na przeciwstawianiu się światu zewnętrznemu, którego elementy można dostrzec w doktrynie Świadków Jehowy, można odnaleźć także w konserwatywnych ruchach protestanckich, takich jak Amisze, którzy pozostają wierni naukom Jakoba Ammanna z XVII i XVIII wieku (Kraybill, Johnson-Weiner, Nolt, 2013, s. 33). Podobny rodzaj radykalizmu religijnego można dostrzec w niektórych nurtach refor-

macji w XVI i XVII wieku. Odwołując się do Leszka Kołakowskiego, Zbigniew Pasek podaje:

Rekonstrukcji dziejów „radikalnej reformacji” w wieku XVII i na początku XVIII dokonał Leszek Kołakowski, który skupił się na antyinstytucjonalnych i mistycznych wymiarach ówczesnej religijności. Podkreślił, że rygoryzm w tym okresie opanowany był przez ducha „fanatycznego sekciarstwa”, w którym „nienawiść do życia świeckiego i surowy ascetyzm łączyły się z niewzruszoną wiarą w ekskluzywną doskonałość i świętość własnego [...] kościoła” (Pasek, 2024, s. 62–63).

Z analizowanych filmów wyłania się konserwatywny i patriarchalny model rodziny. Wszystkich – zarówno w rodzinie, jak i we wspólnocie – obowiązuje ścisła hierarchia. W centrum znajdują się takie wartości, jak posłuszeństwo i oddanie, szacunek do wyższych rangą czy praca na rzecz wspólnoty i Boga. Świadkowie Jehowy budują napięcie między swoją narracją jako tych, którzy posiadają jedyną religijną Prawdę, a zlaicyzowanym światem, pełnym relatywizmu i zepsucia. Bezwzględne posłuszeństwo Jehowie jest warunkiem zbawienia i przetrwania, świat bowiem nieustannie atakuje. Religia pełni funkcję konserwującą tradycyjne wartości i obyczaje, które pozostają w opozycji wobec liberalnego modelu świata, dominującego w zachodnich społeczeństwach.

Literatura

- Bielecki, M. (2018). Status osoby duchownej w związku wyznaniowym „Świadkowie Jehowy w Polsce”. *Studia z Prawa Wyznaniowego*, 21, 123–140.
- Biskupska, K. (2014). Analiza dyskursu i krytyczna analiza dyskursu. W: M. Szczepański, A. Śliz (red.), *Współczesne teorie społeczne: w kręgu ujęć paradygmatycznych* (s. 369–388). Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Biskupska, K. (2024). Krytyczna analiza dyskursu. W: W. Czachur, A. Rejter, M. Wójcicka (red.), *Lingwistyczne badania nad dyskursem. Kompendium* (s. 51–60). Kraków: Universitas.
- Cackowska, M., Patalon, M.A. (2009). Religijna książka dla dzieci w Polsce: krytyczna analiza dyskursu. *Problemy Wczesnej Edukacji*, 2, 161–177.
- Czech, C. (2010). Krytyczna Analiza Dyskursu i jej zastosowanie na gruncie pedagogiki porównawczej. *Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja: kwartalnik myśli społeczno-pedagogicznej*, 4 (52), 45–53.
- Grzywa, J. (2006). Funkcjonowanie zbiorów Świadków Jehowy w środowisku miejskim w Polsce – analiza socjokulturowa. *Studia Etnologiczne i Antropologiczne*, 9, 223–236.
- GUS (2024). *Tablice z ostatecznymi danymi w zakresie przynależności narodowo-etnicznej, języka używanego w domu oraz przynależności do wyznania religijnego*. Pobrane z: <https://stat.gov.pl/spisy-powszechnne/nsp-2021/nsp-2021-wyniki-ostateczne/tablice-z-ostatecznymi-danymi-w-zakresie-przynaloznosci-narodowo-etnicznej>

języka-uzywanego-w-domu-oraz-przynaleznosci-do-wyznania-religijnego,10,1.html.

Kraybill, D.B., Johnson-Weiner, K.M., Nolt, S.M. (2013). *The Amish*. Maryland: The Johns Hopkins University Press.

Pasek, Z. (2024). Programy odnowy duchowej w radykalnym protestantyzmie Śląska Cieszyńskiego. W: I. Trzcińska, R. Czyż (red.), *Świat od nowa*. T. I (s. 61–78). Wydawnictwa AGH.

Piegeza, J. (1994). *Świadkowie Jehowy. Geneza i struktura kontestacji religijnej*. Kraków: Nomos.

Stasiuk-Krajewska, K. (2024). Dyskurs a filozofia. W: W. Czachur, A. Rejter, M. Wójcicka (red.), *Lingwistyczne badania nad dyskursem. Kompendium* (s. 15–32). Kraków: Universitas.

Statut Świadków Jehowy w Polsce. Załącznik do decyzji Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 13 maja 2014 r.

Uchan, J. (2008). Obraz Boga w doktrynie Świadków Jehowy. *Studia Elbląskie*, 10, 381–402.

Materiały ze strony Świadków Jehowy (jw.org)

Dlaczego Świadkowie Jehowy nie obchodzą urodzin? Pobrane z: <https://www.jw.org/pl/%C5%9Bwiadkowie-jehowy/faq/urodziny/>

Nauki biblijne. Pobrane z: <https://www.jw.org/pl/nauki-biblijne/>

Świadkowie Jehowy na całym świecie. Pobrane z: <https://www.jw.org/pl/%C5%9Bwiadkowie-jehowy/na-calym-swiecie/PL/>

Ufaj Jehowie i Jego Słowu. Pobrane z: <https://wol.jw.org/pl/wol/d/r12/lp-p/1996085?q=nie+korzystaj+z+innnych+%C5%BAr%C3%B3de%C5%82&p=doc>

W co wierzą Świadkowie Jehowy? Pobrane z: <https://www.jw.org/pl/%C5%9Bwiadkowie-jehowy/faq/swiadkowie-jehowy-wierzenia/>

Zostań przyjacielem Jehowy. Pobrane z: <https://www.jw.org/pl/biblioteka/materialy-wideo/zosta%C5%84-przyjacielem-jehowy-2/>

Analizowane filmy

Lekcja 1: *Bądź posłuszny rodzicom*

Lekcja 2: *Bądź posłuszny Jehowie*

Lekcja 4: *Kradzież jest zła*

Lekcja 5: *Chodźmy do służby*

Lekcja 13: *Jehowa pomoże ci być odważnym*

Lekcja 16: *Głoś w języku obcym*

Lekcja 19: *Bądź szczodry*

Lekcja 22: *Jeden mężczyzna, jedna kobieta*

Lekcja 23: *Imię Jehowa*

Lekcja 25: *Zawieraj nowe przyjaźnie*

Lekcja 27: *Wyobrażaj sobie raj*

Lekcja 29: *Bądź pokorny*

Lekcja 36: *Rodzice karcą, bo nas kochają*

Lekcja 37: *Bądź gotowy na poświęcenia*

Lekcja 40: *Jehowa przebacza*

Lekcja 43: *Czy Jehowa słucha twoich modlitw?*

Lekcja 47: *Kto powinien być moim przyjacielem?*